

University of Groningen

Values, culture, and national identity in economics

de Wit, Juliette

DOI:
[10.33612/diss.193620269](https://doi.org/10.33612/diss.193620269)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
de Wit, J. (2021). *Values, culture, and national identity in economics: perspectives on the relation between the individual and the collective*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen, SOM research school. <https://doi.org/10.33612/diss.193620269>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Dutch summary

NEDERLANDSE SAMENVATTING

Deze dissertatie bestudeert verschillende kwesties die over de afgelopen decennia prominent zijn geworden in de sociale wetenschappen. Landen, bedrijven, en individuen zijn steeds meer met elkaar verbonden in de geglobaliseerde wereld van vandaag de dag. Daar waar de landsgrenzen vervagen, komen nationale sentimenten aan de oppervlakte. Voor sommigen zijn een gemeenschappelijke geschiedenis, een gedeelde afkomst, en nationale tradities belangrijke voorwaarden om lid te worden van de gemeenschap; voor anderen zijn juist burgerlijke vrijheden, religieuze vrijheid, openheid, en solidariteit van belang. Ook is het nog niet zo heel lang geleden, zo'n vijftig jaar ongeveer, dat je geboorteplaats de gemeenschap waartoe je behoorde bepaalde. Tegenwoordig zien we dat dit niet langer het geval is. Men vindt het soms lastig om haar plek in de wereld te vinden, en kan dan soelaas op het internet vinden. Daar vindt men gemakkelijk lotgenoten die hetzelfde gedachtengoed en dezelfde ideeën delen, terwijl burens soms onbekend blijven of zelfs gewantrouwd worden. De media en sociale media spelen hierin een belangrijke rol, gezien ook zij de publieke opinie vormgeven. Soms is het zelfs zo dat bepaalde kwesties opgeblazen worden, en voor een korte periode een land lijken te polariseren.

Deze ontwikkelingen kunnen verschillende vragen opwerpen, zoals de vraag of we nog wel kunnen samenwerken met een gemeenschappelijk doel voor ogen wanneer lokale banden en gemeenschappen aan kracht inboeten? Of, kunnen we nog spreken over zoiets als culturele verschillen tussen landen, wanneer de diversiteit binnen landen alleen maar groeit? En, gegeven dat landsgrenzen vervagen, is er nog wel zoiets als een gedeelde nationale identiteit, en zo ja, met wie delen we die dan?

De afgelopen decennia hebben sociale wetenschappers zich gebogen over deze en gerelateerde vragen. Toch zijn veel van de inzichten en bevindingen versnipperd over verschillende disciplines, in plaats van geïntegreerd in een interdisciplinair perspectief. In deze dissertatie neem ik daarom een interdisciplinair perspectief in om bovenstaande vraagstukken te onderzoeken. Dit houdt in dat ik inzichten en methodes uit verschillende disciplines (zoals de economie, filosofie, politieke wetenschappen, en sociologie) combineer om de rol van waarden, normen, cultuur, en nationale identiteit in economie te onderzoeken. Daarbij maak ik gebruik van grootschalige, sociale enquête data.

Het is van belang te benoemen dat studies die sociale enquête data gebruiken onderhevig zijn aan een spanning tussen het individu en het collectief. Alhoewel deze spanning naar voren komt in de data, is zij theoretisch van aard en niet discipline specifiek. Zij vindt haar grond in de aard van sociale constructen zoals waarden, sociale normen, cultuur, en nationale identiteit. Namelijk, hoe kunnen we conclusies verbinden aan iets dat niet te observeren is? Alhoewel we kunnen meten wat individuen belangrijk vinden en het gemiddelde van die antwoorden kunnen gebruiken om iets te zeggen over dat wat een groep belangrijk vindt, verliezen

we op deze manier ook informatie. Informatie over individuen die net buiten het gemiddelde vallen bijvoorbeeld, of informatie over de interactie tussen het individu en de groep. Vanuit deze achtergrond neemt elk hoofdstuk een andere positie in ten opzichte van de relatie tussen het individu en collectief.

Zo combineert **Hoofdstuk 2** inzichten vanuit de institutionele economie en sociale filosofie om conformiteit tot burgerschapnormen te meten en verder te onderzoeken. Burgerschapnormen zorgen ervoor dat mensen samenwerken en bijdragen aan het algemene goed, in plaats van meeliften op de inspanningen van anderen om in hun eigen behoeften te voorzien. Voorbeelden zijn vrijwilligerswerk, het gooien van afval in de prullenbak in de publieke ruimte, of het hebben van een vervoersbewijs in het openbaar vervoer. Veelal conformeert men zich tot burgerschapnormen wanneer anderen verwacht worden hetzelfde te doen.

In de academische literatuur hebben burgerschapnormen veel aandacht gekregen sinds het artikel van Knack en Keefer (1997). Er bestaat veel empirisch onderzoek zowel binnen als buiten de economie naar de oorzaken en gevolgen van conformiteit aan burgerschapnormen. Opvallend is dat, alhoewel deze literatuur erkent dat de verwachtingen van en naar anderen een belangrijke rol spelen voor conformiteit, dergelijke verwachtingen veelal niet meegenomen worden in de maatstaven van het construct. Deze observatie is het beginpunt voor de analyse in Hoofdstuk 2, waarin ik het belang van verwachtingen van en naar anderen voor conformiteit aan burgerschapnormen onderzoek. Ik baseer me hierbij op een theoretisch kader van Bicchieri (2006) uit de sociale filosofie.

Centraal in het theoretisch kader van Bicchieri staan de drijfveren die individuen motiveren om aan sociale normen te conformeren. Naast de verwachting dat anderen zich zullen conformeren, speelt hierin ook de verwachting dat anderen verwachten dat men zich conformeert een belangrijke rol. Dergelijke verwachtingen noemen we respectievelijk *empirische* en *normatieve* verwachtingen. Beide typen verwachtingen zijn onderscheidend en essentieel om vast te kunnen stellen of een sociale norm in een groep bestaat. Wanneer meerdere individuen in een groep zowel empirische als normatieve verwachtingen hebben, is het meer aannemelijk dat een sociale norm in een groep bestaat. Ik gebruik grootschalige enquête data die zo'n 160,000 individuen in 40 landen bevat, ondervraagd in de periode 1981-2008 (EVS, 2015), om de rol van empirische en normatieve verwachtingen voor conformiteit aan burgerschapnormen verder te onderzoeken.

Ik operationaliseer Bicchieri's definitie van sociale normen en selecteer achttien enquête *items* die verschillend gedrag vatten. Deze items kunnen worden teruggeleid naar negen zogenaamde gedragsregels gelieerd aan burgerschap. Voor elke gedragsregel is er zowel een item dat de normatieve verwachtingen meet, als een item dat de empirische verwachtingen meet. Normatieve en empirische verwachtingen zouden beide aanwezig moeten zijn om conformiteit aan burgerschapnormen vast te kunnen stellen.

Ik gebruik een exploratieve factor analyse om de structuur onderliggend aan de achttien geselecteerde enquête items te onderzoeken. Ik vind twee robuuste dimensies die respectievelijk normatieve en empirische verwachtingen omvatten. Conformiteit aan burgerschapsnormen bestaat dus uit twee verschillende componenten. Op basis van deze bevinding onderzoek ik of normatieve en empirische verwachtingen tot verschillende uitkomsten leiden. Ik relateer beide dimensies aan vertrouwen, controlerend voor sociaal-demografische karakteristieken van de respondenten. Mochten de twee dimensies empirisch gezien tot dezelfde uitkomsten leiden, dan zou het gebruik van één van de twee dimensies voldoende moeten zijn om conformiteit aan burgerschapsnormen vast te kunnen stellen. Ik stel echter vast dat de normatieve en empirische verwachtingen significant verschillende effecten hebben op vertrouwen.

De hoofdresultaten van Hoofdstuk 2 laten zien dat (institutionele) economen een onvolledige maatstaf van conformiteit aan burgerschapsnormen hebben gebruikt die louter op normatieve verwachtingen focust. Mijn bevindingen laten zien dat uitkomsten significant veranderen wanneer er voor empirische verwachtingen gecontroleerd wordt. Daarbij illustreren de analyses dat beide dimensies significant verschillende gevolgen hebben, wanneer hun effect op vertrouwen onderzocht wordt. In het bijzonder stel ik vast dat empirische verwachtingen relatief meer van belang zijn voor conformiteit aan burgerschapsnormen dan normatieve verwachtingen. Samengenomen bevragen de analyses in Hoofdstuk 2 de huidige maatstaven van conformiteit aan burgerschapsnormen, en sociale normen in algemene zin, in de (institutionele) economie. De inzichten uit Hoofdstuk 2 zijn niet alleen van belang voor de (institutionele) economie, maar ook voor de sociale filosofie doordat het hoofdstuk laat zien hoe enquête data gebruikt kan worden om theorieën over conformiteit aan sociale normen te testen.

Hoofdstuk 2 laat zien dat conformiteit aan burgerschapsnormen uit twee dimensies bestaat, en dus multidimensionaal is op het individuele niveau. Alhoewel ik in de analyses in het hoofdstuk controleer voor de verschillen tussen landen, heb ik niet onderzocht in welke mate normen en, in het verlengde daarvan, waarden gedeeld zijn binnen en tussen landen. Modellen die verschillen in cultuur meten op landsniveau, zogenoemde *cross-culturele modellen*, nemen veelal culturele homogeniteit aan: cultuur is, binnen de landsgrenzen, homogeen. Deze aanname staat in toenemende mate onder druk door empirisch bewijs dat laat zien dat waarden en normen binnen landen heterogeen—oftewel, divers—zijn. Voortbordurend op dit bewijs, onderzoek ik in Hoofdstuk 3 het verschil tussen cultuur op landsniveau en waarden en normen op individueel niveau.

In **Hoofdstuk 3** staat een bron van zorg aangaande cross-culturele modellen, namelijk de spanning die bestaat tussen het nationale culturele niveau en het individuele niveau, centraal. Deze spanning is geworteld in: i) de algemeen geaccepteerde definitie van cultuur als “configuratie van waarden, normatieve

principes, en idealen” (Kroeber & Kluckhohn, 1952: 14); ii) het gebruik van gemiddelde individuele antwoorden op enquête vragen om landscores op culturele dimensies te berekenen; en iii) het gebruik van dergelijke nationale culturele dimensies in toegepast cultureel onderzoek, dat vaak leidt tot een ecologische misvatting (*ecological fallacy*). Het doel van dit hoofdstuk is dan ook om een configurationele aanpak te nemen om waarden en normen te meten op individueel niveau, en tegelijkertijd de aanname van culturele homogeniteit op landsniveau los te laten.

Gebruik makend van gecombineerde *World Values Survey* en *European Values Study* data van 137,505 individuen woonachtig in 76 verschillende landen in de periode 1990-2009, onderzoek ik of er zogenoemde *archetypes* van normen en waarden bestaan waarmee individuen zich in meer of mindere mate identificeren. Ik neem aan dat individuen enerzijds uniek zijn, maar anderzijds ook worden gekarakteriseerd door een configuratie van archetypes. Ik vind drie archetypes die de normen en waarden van individuen in een comparatieve setting vatten. Het eerste archetype label ik de liberaal (*liberal*), het tweede archetype de traditionalist (*traditionalist*), en het derde archetype de conservatieve-collectivist (*conservative-collectivist*).

Controlerend voor verschillen tussen landen, vind ik op het individuele niveau substantiële heterogeniteit met betrekking tot de sociaal-demografische kenmerken van elk archetype. Zowel generatie als sociale klasse (gemeten via inkomen en opleiding) zijn vooral van belang. Wanneer ik de analyse uitbreid naar het landsniveau, dan observeer ik duidelijke verschillen in de kans één van de drie archetypen tegen te komen in een land. Het zwaartepunt (*center of gravity*) verschuift van land tot land: landen verschillen in de relatieve aanwezigheid van mensen die neigen naar liberale, traditionele, of conservatief-collectivistische waarden en normen. Alles samengenomen laat dit hoofdstuk zien hoe een (arche) typologische aanpak ons begrip van culturele verschillen tussen én binnen landen kan bevorderen, zonder af te doen aan bestaande heterogeniteit in waarden en normen op het individuele niveau.

Het is belangrijk te benoemen dat het archetype model dat is ontwikkeld in Hoofdstuk 3 niet bedoeld is ter vervanging van bestaande cross-culturele modellen. Het hoofdstuk draagt vooral bij aan de discussie over de heterogeniteit in waarden en normen binnen landen, en hoe hier recht aan gedaan kan worden zonder het landsperspectief te verliezen. Ondanks het feit dat deze discussie soms verhit is, zijn er nog weinig studies die het individuele niveau combineren met het landsniveau zoals in dit hoofdstuk gedaan is. Hoofdstuk 3 biedt enkele nieuwe perspectieven voor onderzoekers die waarden en normen onderzoeken op verschillende niveaus, of die geïnteresseerd zijn om cross-culturele modellen in empirische toepassingen te gebruiken.

De aanname van culturele homogeniteit die ter discussie staat in Hoofdstuk 3 baseert zich op de idee dat elk land een gedeelde cultuur en nationale identiteit heeft die verschilt van andere landen. Gemeenschappelijkheden, zoals de historische

banden met het grondgebied, vormen een gedeelde en verenigde nationale identiteit en cultuur. **Hoofdstuk 4** gaat nader in op het concept van nationale identiteit. De rol van identiteit in het publieke en maatschappelijke domein wordt tegenwoordig in toenemende mate onderzocht. Recente ontwikkelingen zoals Brexit, de verkiezing van Trump, en het groeiende succes van (rechts-)populistische politieke partijen in verschillende Europese landen geven aanleiding tot dergelijk onderzoek. De empirische bevindingen aangaande de relatie tussen nationale identiteit, publieke opinie, en bijvoorbeeld stemgedrag, zijn echter niet eenduidig. Dit is de aanleiding die geleid heeft tot het schrijven van Hoofdstuk 4, waarin ik de relatie tussen de identificatie met je land, publieke opinie, en stemgedrag verder onderzoek door middel van Nederlandse enquête data.

In Hoofdstuk 4 beargumenteer ik dat individuen zich op verschillende manieren identificeren met hun land. Zo kan het zijn dat voor sommigen symbolen en tradities van belang zijn, terwijl anderen zich vooral verbinden met hun land via burgerlijke vrijheden. Individuen verbinden zich met verschillende karakteristieken van hun land, dat wil zeggen, via verschillende bronnen. Ik theoretiseer dat er een beperkt aantal *ideaal typen* bestaan die de bronnen van identificatie met je land het beste vatten. Door middel van een unieke en representatieve dataset van meer dan 4,000 respondenten woonachtig in Nederland in 2018, ontwikkel ik op exploratieve wijze een maatstaf van de bronnen van identificatie met je land. In tegenstelling tot bestaande literatuur, leg ik hierbij geen a priori classificatie op. Ik gebruik archetype analyse om de ideaal typen te ontwikkelen.

Ik stel vast dat er drie ideaal typen zijn die de bronnen van identificatie met je land het beste vatten: (1) het *ethnic* type, dat zich identificeert met haar land via gedeelde tradities, symbolen, en geschiedenis; (2) het *civic* type, dat zich identificeert met haar land via burgerlijke en religieuze vrijheden; en (3) het *indifferent* type, dat zich via geen van de karakteristieken identificeert met haar land. De eerste twee typen vinden hun oorsprong in Kohn's conceptualisatie van nationale identiteit (1944). Dit is de eerste studie die Kohn's conceptualisatie bevestigt met gebruik van grootschalige, sociale enquête data in een exploratieve setting.

Het merendeel van mijn steekproef (zo'n 40%) identificeert zich vooral met het *ethnic* ideaal type. Dat wil zeggen dat zij zich sterk met Nederland identificeren via "etnische" bronnen van identificatie. Het *civic* en *indifferent* type komen vooral in combinatie met de andere twee ideaal types voor. Een minderheid van de steekproef identificeert zich volledig met één van de drie ideaal types. Verder laten de resultaten zien dat de ideaal types verschillend zijn, wanneer we hun sociaal-demografische karakteristieken met elkaar vergelijken. Leeftijd, opleiding, en land van herkomst laten de grootste verschillen tussen de types zien.

Ik gebruik de robuuste en gevalideerde ideaal types in een vervolgstap om de relatie tussen nationale identificatie, publieke opinie, en stemgedrag te onderzoeken. De hoofdresultaten laten zien dat respondenten die zich sterk met het *ethnic* type

identificeren gehecht zijn aan tradities en gewoontes, zoals Sinterklaas en Christelijke feestdagen. Tegelijkertijd is deze groep bang voor immigratie, internationalisatie (Europa), en de veranderingen die daarmee gepaard gaan. Meer dan andere respondenten, stemmen de respondenten die zich sterk met het *ethnic* ideaal type identificeren op een (autoritair-)populistische politieke partij. Aanhangers van het *civic* type bezien immigratie en internationalisatie juist als versterkende ontwikkelingen voor de Nederlandse maatschappij. Meer dan andere respondenten stemmen de aanhangers van het *civic* type op politieke partijen die als (libertair-)pluralistisch gekarakteriseerd worden.

Samengenomen laten de bevindingen van Hoofdstuk 4 zien dat er een sterke en aanhoudende spanning bestaat tussen het *ethnic* en *civic* ideaal type. De mate van identificatie verklaart de intensiteit van discussies rondom nationale identiteit: hoe sterker individuen zich identificeren met één van de drie ideaal types, des te meer meningen polariseren. Toch is het ook van belang te benoemen dat de polarisatie tussen de *ethnic* en *civic* ideaal typen vooral kristalliseert aan de extreme uiteinden van het debat, daar waar een minderheid van onze steekproef gepositioneerd kan worden.

Samenvattend heeft deze dissertatie verschillende perspectieven ingenomen om normen, waarden, en nationale identiteit in de economie te onderzoeken. Ik heb voortgeborduurd op theoretische inzichten uit de economie, sociale filosofie, politieke en sociale wetenschappen. Daarbij heb ik gebruik gemaakt van grootschalige, sociale enquête data in combinatie met nieuwe statische methoden, zoals archetype analyse. Big data vormen verschillende uitdagingen voor de sociale wetenschappen, maar ook vele mogelijkheden die nog te onderzoeken zijn. Grootschalig waarden onderzoek op individueel niveau kan waardevolle nieuwe inzichten opleveren in het ontstaan en de verandering van waarden en normen bijvoorbeeld. In het verlengde hiervan liggen studies naar de aard van nationale identificatie, de theoretische mechanismes die hieraan ten grondslag liggen, en hun samenhang met waarden, opinies, en (stem-)gedrag. Het gebruik van nieuwe technieken, zoals bijvoorbeeld archetype analyse, kunnen het begrip van dergelijke onderwerpen en ontwikkelingen verder verdiepen.

Tot slot motiveert deze dissertatie andere onderzoekers om soortgelijke benaderingen te nemen om de complexiteit van de hedendaagse maatschappij verder te bestuderen. Een dynamische aanpak die verschillende disciplinaire perspectieven combineert is naar mijn mening het meest veelbelovend.

